

УДК 378.147

Парахін О.О., асистент

Таврійський державний агротехнологічний університет

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ОХОРОНИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Анотація. Стаття присвячена питанням пов'язаними з правовими аспектами охорони інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, винахідник, корисні моделі, патент.

Постановка проблеми. У сучасному світі інтелектуальна, творча діяльність набуває дедалі більшого значення у найрізноманітніших сферах людської діяльності. Від того, наскільки значним є інтелектуальний потенціал суспільства і рівень його культурного розвитку, залежить успіх розв'язання поставлених перед ним економічних проблем.

Наука, культура і техніка можуть динамічно розвиватися лише за наявності відповідних умов, до яких належить і правове закріплення певних правил використання результатів інтелектуальної діяльності — творів літератури, мистецтва і науки, винаходів, корисних моделей, промислових зразків та інших об'єктів інтелектуальної власності.

Нині намітилися два основних підходи до поняття, що розглядається. Одні вчені вітають закріплення в законі цього поняття і не вбачають у використанні законодавцем терміну «інтелектуальна власність» жодних елементів ненаукового підходу. На думку інших, цей термін є по суті неточним і ненауковим, у зв'язку з чим і не повинен застосовуватися в правових нормах, що мають практичну спрямованість [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Походження виразу «інтелектуальна власність» звичайно пов'язують з французьким законодавством кінця XVIII ст. і, зокрема, з теорією природного права, яка набула свого найбільш послідовного розвитку у працях французьких філософів-просвітителів (Вольтера, Дідро, Гельвеція, Гольбаха, Руссо) і згідно з якою право творця будь-якого творчого результату, хай то буде літературний твір або винахід, є його невід'ємним природним правом, виникає з самої природи творчої діяльності «й існує незалежно від визнання» цього права державною владою. У вступній частині до французького патентного закону від 7 січня 1791 р. відзначалося, що «будь-яка нова ідея, проголошення і здійснення якої може бути корисним для суспільства, належить тому, хто її створив, і було б обмеженням прав людини не розглядати новий промисловий винахід як власність його творця» [1.2].

Формулювання цілей статті. Метою науково-методичної статті є розгляд питань пов'язаних з правовими аспектами охорони інтелектуальної власності.

Виклад основного матеріалу досліджень. Під «власністю», в звичайному значенні цього слова, розуміють суспільні відносини, що історично склалися, щодо привласнення або розподілу речей, матеріальних предметів, які й є об'єктами власності.

Найважливішою характеристикою власності є те, що її власник може використати свою власність так, як він бажає, і ніхто інший не може законним чином використати його власність без його дозволу. Законодавче врегулювання таких економічних відносин утворює «право власності», яке авторитетом держави гарантує відповідне привласнення речей.

Розуміння власності як майнових відносин, що дають відповідь на питання «Чия це річ?», характерно для більшості країн континентальної Європи. Однак існують принципові відмінності між матеріальними і нематеріальними продуктами інтелектуальної діяльності як об'єктами привласнення.

Матеріальну річ можна фізично захопити і утримувати, тобто встановити над нею фізичне панування, що і називається володінням. Володіння річчю — необхідна передумова користування цією річчю, і розпоряджатися річчю може тільки той, хто нею володіє.

Інтелект речей не виробляє, і тому результати інтелектуальної діяльності не є об'єктами відносин власності у класичному розумінні.

Неможливо встановити фізичне панування над ідеєю, твором науки літератури, мистецтва, винаходом та іншими результатами інтелектуальної праці; ними не можна володіти, однак їх можна використати одночасно в різних місцях і різними особами, чого не можна робити з матеріальною річчю. Не будучи в чіємусь володінні, результат інтелектуальної діяльності економічно ніби і не належить нікому, не має «природного» власника.

У загальноживаному розумінні «інтелектуальна власність» — це права на результати розумової діяльності людини в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є об'єктом цивільно-правових відносин у частині права кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності, які, будучи благом нематеріальним, зберігаються за його творцями і можуть використовуватися іншими особами лише за узгодженням з ними, крім випадків, зазначених у законі. Інтелектуальна власність має подвійну природу. Право, що виникає у творця на досягнутий результат інтелектуальної, творчої діяльності, подібне до права власності, яке виявляється в особи, працею якої створено матеріальну річ [3]. Державне регулювання інноваційної діяльності невіддільне від охорони права інтелектуальної власності, оскільки кожна інновація є реалізацією (впровадженням) об'єкта інтелектуальної власності (винаходу, корисної моделі, промислового зразка тощо), на які виробник продукту має державні охоронні документи (патенти, свідоцтва) або одержані від власників цих об'єктів інтелектуальної власності ліцензії. Інтелектуальна власність — су-

купність авторських та інших прав на продукти інтелектуальної діяльності, що охороняються законодавчими актами держави.

Інтелектуальний продукт — результат творчих зусиль окремої особистості або наукового колективу. Інтелектуальними продуктами у сфері виробничо-господарської діяльності підприємства можуть виступати: наукові відкриття чи винаходи; результати НДДКР; зразки нової продукції, нової техніки чи матеріалів, отримані в процесі НДДКР; оригінальні науково-виробничі послуги; консалтингові послуги наукового, технічного, економічного, управлінського, в т. ч. маркетингового характеру; нові технології, патенти тощо. Правовий захист продуктів інтелектуальної діяльності в Україні здійснюється на основі Цивільного кодексу, у якому трактуються права інтелектуальної власності та вказуються особливості захисту усіх об'єктів інтелектуальної власності [4.5].

Право інтелектуальної власності — право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності. Об'єктами права інтелектуальної власності є: літературні та художні твори; комп'ютерні програми; бази даних; фонограми, відеограми, передачі організацій мовлення; наукові відкриття; винаходи, корисні моделі, промислові зразки; компонування інтегральних мікросхем; раціоналізаторські пропозиції; сорти рослин, породи тварин; комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення; комерційні таємниці. Право інтелектуальної власності дає змогу забезпечити охорону і стимулювати розвиток інтелектуального потенціалу країни. Його складовими є: авторське право і право на промислову власність.

Авторське право — система правових норм, що регулюють правові відносини, пов'язані зі створенням і використанням творів науки і різних видів мистецтва. Власник авторського права або його правонаступник має виняткове право використовувати продукт своєї інтелектуальної діяльності (оригінальні наукові, літературні, художні твори, комп'ютерні програми тощо), розмножувати його та продавати.

Авторські права мають знак охорони, який складається з трьох елементів: — значок — ©; ім'я власника авторського права; — рік першого опублікування твору. Авторське право виникає з моменту створення твору і діє протягом усього життя автора і ще 50 років після його смерті (крім окремих випадків, обумовлених законом). Надзвичайно важливими об'єктами інтелектуальної власності є комп'ютерні програми, що створюються для оперативного оброблення інформації, необхідної для управління господарюючими суб'єктами, та бази даних. Комп'ютерні програми — програми, що задають алгоритм розв'язання певної задачі і використовуються в роботі з комп'ютерами. Необхідність їх розроблення та використання у сучасній практиці управління зумовлена складністю і мінливістю середовища, у якому працюють сучасні фірми, розв'язання щоразу складніших задач, пов'язаних із прогнозуванням та плануванням їх виробничої та комерційної діяльності. Створення програмних продуктів потребує значних витрат, а самі вони стають

важливим об'єктом комерційних відносин. Тому програмні продукти підлягають правовій охороні, на них поширюються авторські права. Право на промислову власність — виняткове право на використання певних нематеріальних ресурсів у процесі виробничої діяльності в сфері промисловості, торгівлі, сільського господарства. Згідно з Паризькою конвенцією з охорони промислової власності до цієї власності належать винаходи, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комерційні найменування [6.7].

Винахід. Це позначене істотною новизною вирішення технічного завдання в будь-якій галузі народного господарства, яке дає позитивний ефект. Як правило, винаходи охороняються патентами, які називають патентами на винахід. Це означає, що будь-хто з бажаючих використати винахід має спершу одержати дозвіл на таке використання від власника патенту (патентовласника). Використання запатентованого винаходу без його дозволу є протизаконним. Термін охорони, що надається патентом, у більшості країн, в тому числі й Україні, становить 20 років. Він може бути подовжений щодо винаходу, використання якого потребує спеціальних випробувань та офіційного дозволу. Новизна винаходу передбачає абсолютно невідоме рішення, якого до цього часу не існувало у світі.

Винахідницький рівень полягає в тому, що дане технічне рішення спеціаліста явно не впливає із існуючого рівня техніки. Промислова придатність передбачає можливість використання заявленого технічного рішення в промисловості, сільському господарстві, охороні здоров'я та інших галузях виробництва.

Винахідник — фізична особа, результатом творчої праці якої є винахід. Якщо у створенні винаходу брали участь кілька фізичних осіб, всі вони визнаються винахідниками, а порядок користування їхніми правами визначається угодою між ними. Корисні моделі. Це нові на вигляд, за формою, розміщенням частин або побудовою технічні конструкції (моделі). Вони відрізняються від інших об'єктів промислової власності тим, що предметом технічного вирішення є тільки конструкція виробу, його форма. Тобто для реєстрації корисної моделі достатньо будь-яких змін, навіть у просторовому komponуванні виробу.

Промисловий зразок. Він є новим, придатним до здійснення промисловим способом художнє вирішення виробу, в якому досягнуто єдності технічних та естетичних властивостей. Промисловий зразок охороняється, якщо він відповідає умовам патентоспроможності, тобто є новим і промислово придатним. Виріб, що кваліфікується як промисловий зразок, повинен легко піддаватися промислового тиражуванню; якщо це неможливо, то об'єкт кваліфікують як витвір мистецтва і він підпадає під охорону за законом про авторські права, а не про промислову власність. Новизна зразка означає, що сукупність його суттєвих ознак невідома в певній країні до дати фіксації його пріоритету [8.9].

Торговельні марки. Це оригінальні позначки, що мають правовий захист і призначені для вирізнення товарів (послуг), що виготовляються (на-

даються) однією особою, від товарів (послуг), що виготовляються (надаються) іншими особами.

Комерційні найменування фізичних і юридичних осіб. Вони є складовою іміджу фірми. Якщо фірма має високу ділову репутацію на ринку, то комерційне найменування допомагає зменшувати витрати, пов'язані з укладенням договорів, спрощує саму процедуру їх укладення, оскільки нема потреби в додаткових попередніх перевірках інформації про її діяльність. Деякі із об'єктів інтелектуальної власності, що мають особливу цінність для авторів, не патентуються ними. Йдеться про комерційну таємницю[10].

Комерційна таємниця — відомості технічного, організаційного, комерційного, виробничого та іншого характеру, які при їх розголошенні стороннім можуть завдати шкоди особам, чиею власністю вони є. Комерційною таємницею є ноу-хау. Ноу-хау (англ. know-how — знаю як) — форма інтелектуальної власності, науково-технічний результат, що навмисне не патентується з метою випередження конкурентів, повного власного використання його для отримання надприбутку або передання іншим користувачам на вигідних умовах за ліцензійним договором.

Висновки.

1. Цінності окремого робітника, що відображають його ставлення до предмета і процесу своєї праці, складають основу трудової етики як системи норм поведінки.

2. Реально діюча культура щоденно реалізується через різні конкретні форми, такі як: культурні ритуали, процедури, церемонії, комунікації з використанням особливої, притаманної даній організації мовної культури, символів.

Існують три різновиди культурних процедур в організації :

- процедури, що супроводжують інноваційно-виробничий процес, утілюючи в певні форми певні професійні дії, наприклад, процедура обговорення ідеї або способи взаємодії з колегами в творчій групі чи виробничими підрозділами. Ці процедури називаються робочими;

- процедури, що забезпечують координацію інноваційного процесу, наприклад проведення виробничих нарад. Такі процедури називаються управлінськими;

- процедури, що опосередковують завершення інноваційного процесу, підведення підсумків упровадження нововведень, одержання результатів, винагороди учасників розробок, винаходів. Це ритуали винагород і визнання.

Культурні церемонії втілюють цінності організації у вигляді святкових подій, які мають як постійний, повторюваний, так і випадковий характер, наприклад, нагородження переможців конкурсів винахідництва або церемонії, пов'язані зі значними подіями в житті фірми.

3. У рамках культурних комунікацій передається інформація за допомогою різних засобів — це історії, легенди, перекази, плітки і т. ін. Як правило, вони виражають у неявній формі основні цінності інноваційної куль-

тури. Інформація про цінності, яка обертається в культурних мережах, набуває специфічної форми, характерної для даної організації, тобто культурний простір різних фірм має свою, відмінну від інших, мову. У межах кожного специфічного простору мова культури уніфікована, тобто існує єдина термінологія для всіх учасників організації. Наявність власної мови в інноваційній культурі дає змогу найбільш виразно сформулювати сутність цінностей організації, які поділяють учіння в активізації творчості.

Бібліографічний список:

1. Недбайло П.Е. Применение советских правовых норм. / Петр Емельянович Недбайло - М., 1960.- 512 с.
2. Обґрунтування щорічних планів Програми розвитку державної служби на 2005- 2010 роки / [Баймуратов М.О., Василенко М.Д., Ківалов С.В., Пахомова Т.І., Рульов Ю.М.] / Одеська національна юридична академія. - О.: Юридична література, 2005. -- 44с. - (Бібліотека державного службовця).
3. Оболенський О.Ю. Державна служба: Підручник. /Олексій Юрійович Оболенський - К.: КНЕУ, 2006. - 472 с.
4. Общая теория права и государства: Учебник/ Под ред. В.В. Лазарева. - М.:Юрист,2000.-520с.
5. Олійник А.Ю. Теорія держави і права України: Навч. посіб. / Олійник А.Ю., Гусарев С.Д., Слюсаренко О.Л. -- К. : Юрінком Інтер, 2001. - 176с.
6. Осауленко О.І. Загальна теорія держави і права: Навч. посіб. для студ. ВНЗ / О.І. Осауленко. - К. : Істина, 2007. - 336с.
7. Основи правознавства: Навч. посібник / [Баймуратов М.О., Біла Л.Р., Ківалов С.В., Полянський Ю.Є., Додін Є.В.]; під ред.. С.В. Ківалова, С.В. Орзіха - 8.вид., перероб. і доп./ Одеська національна юридична академія - О. : Юридична література, 2005. - 355с.
8. Основи правознавства: Навчальний посібник / [Ківалов С.В., Баймуратов М.О., Біла Л.Р., Полянський Ю.Є., Додін Є.В.]; під. ред. С.В. Ківалова, М.П. Орзіха. - [2.вид., випр. і доп.] -- К. : Знання, 2001. - 364с.
9. Охотнікова О.М. Адміністративна відповідальність керівника державного підприємства, установи, організації в Україні: Дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / О.М. Охотнікова - Ірпінь, 2004. - 219арк.
10. Пітюлич М.І. Територіальна організація зайнятості та механізми її регулювання в умовах становлення ринкових відносин (теорія, практика): Дис.д-ра екон. наук: 08.00.04 / Пітюлич Михайло Іванович - Львів, 1994. - 278л.

Parakhin O. Legal aspects of protection of intellectual property.

Summary. The article is devoted to issues related to the legal aspects of intellectual property protection.

Key words: intellectual property, copyright, inventor, utility models, patent.